

Besonderheiten und Herausforderungen in der ökologischen Tierhaltung / Cechy szczególne i wyzwania w ekologicznej hodowli zwierząt

M. Sc. agr. Ute Baumbach
Gäa e.V. – Vereinigung ökologischer Landbau /
Zrzeszenie rolnictwa ekologicznego

Email: ute.baumbach@gaea.de

Seminar für Tierärzte, Berater und Praktiker, 02.04.2014; Zgorzelec /
Seminarium dla lekarzy weterynarii, doradców i praktyków, 02.04.2014;
Zgorzelec

Themen / Tematy

- **Einstieg - Verbrauchererwartungen Öko-Tierhaltung**
- **Kennzeichen und Besonderheiten des Ökologischen Landbaus**
- **Entwicklung Ökolandbau**
- **Grundlegende Anforderung an die Tierhaltung nach den Richtlinien des ökologischen Landbaus**
- **Rechtliche Anforderungen an die Tiergesundheit**
- **Herausforderungen und Chancen am Beispiel verschiedener Tierarten**
- **Rozpoczęcie działalności i oczekiwania konsumentów w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt**
- **Oznakowanie i cechy szczególne rolnictwa ekologicznego**
- **Rozwój rolnictwa ekologicznego**
- **Podstawowe wymogi w zakresie hodowli zwierząt zgodnie z wytycznymi dla rolnictwa ekologicznego**
- **Wymogi prawne w stos. do zdrowotności zwierząt**
- **Wyzwania i szanse na przykładzie różnych gatunków**

Wichtigstes Motiv für Öko-Käufe: Artgerechte Tierhaltung (Ökobarometer 2012) / Ważna motywacja dla eko-zakupów: chów zwierząt zgodny z wymogami gatunku (Ökobarometer 2012)

Quelle/ Photo: BAT, S. Simantke

Verbraucheranspruch <--> landwirtschaftliche Praxis /

Wymóg klienta <--> Praktyka rolnicza

Ich erwarte von der
Landwirtschaft –

Befragte, die
Beschäftigte in der
Landwirtschaft
kennen

Basis: Bundesrepublik Deutschland, Bevölkerung ab 16 Jahre

Quelle: DLG, Institut für Demoskopie Allensbach, IFD-Umfrage 10030, Dezember 2008

Erwartungen der
Verbraucher an
die
Landwirtschaft /
Oczekiwania
konsumentów w
stosunku do
rolnictwa

Die Realität / Rzeczywistość

- Nicht zufriedenstellende Zustände bei (fast) allen Nutztierarten
  - Haltung
  - Zucht
  - Fütterung
  - Tiergesundheit
- Stan niezadowolający u (prawie) wszystkich gatunków zwierząt użytkowych
  - utrzymanie
  - hodowla
  - karmienie
  - zdrowotność zwierząt

Spannungsfeld Verbraucheranspruch und Idw. Praxis / Obszar napięć pomiędzy wymaganiami konsumentów praktyką rolniczą

- Selten zuvor spielte die Tierhaltung und die Gesundheit der Tiere im öffentlichen Bewusstsein eine so bedeutende Rolle wie in den letzten Jahren
  - Forderung: Gesunde Lebensmittel von gesunden Tieren
- W przeszłości chów zwierząt i zdrowotność zwierząt nie odgrywały tak ważnej roli w świadomości społecznej jak w ciągu ostatnich kilku lat
  - Wymóg: Zdrowa żywność od zdrowych zwierząt
- Hierbei sind Haltung, Zucht, Fütterung und Herdenmanagement von großer Bedeutung!
- Duże znaczenie ma tu utrzymanie, hodowla, karmienie i zarządzanie stadem!
- Prophylaxe, frühzeitige Diagnosen und biologische Behandlung von Tierkrankheiten ergeben eine ökologisch sinnvolle Strategie
  - **Ökologischer Landbau als ein Weg in die richtige Richtung**
- Profilaktyka, wczesna diagnostyka oraz leczenie chorób metodami biologicznymi tworzą strategię mającą sens ekologiczny
  - **Rolnictwo ekologiczne jako droga w dobrym kierunku**

Gesetzlicher Rahmen des Öko-Landbaus auf EU-Ebene / Uwarunkowania prawne rolnictwa ekologicznego na płaszczyźnie UE

EU-VO 834/2007 vom 1.1.2009 (EU-Öko-Verordnung): /

Dyrektywa UE 834/2007 z 1.1.2009 (Dyrektywa Ekologiczna):

- ... enthält gemeinschaftliche Rahmenvorschriften über Erzeugung, Etikettierung und Kontrolle im ökologischen Landbau. /
- ... Zawiera wspólnotowe przepisy ramowe dotyczące produkcji, etykietowania i kontroli w rolnictwie ekologicznym.
- ... Schaffung eines einheitlichen Mindeststandards des ökologischen Pflanzenbaus und ausführlicher Kontrollanforderungen an den Landbau, die Verarbeitung und die Einfuhr aus Drittländern. /
- ... Utworzenie jednolitego minimalnego standardu ekologicznej uprawy roślin oraz szczegółowych wymogów kontrolnych w zakresie uprawy, przetwórstwa oraz importu z państw trzecich.

Gesetzlicher Rahmen des Öko-Landbaus auf EU-Ebene / Uwarunkowania prawne rolnictwa ekologicznego na płaszczyźnie UE

EU-VO 834/2007 vom 1.1.2009 (EU-Öko-Verordnung): /

Dyrektywa UE 834/2007 z 1.1.2009 (Dyrektywa Ekologiczna):

- ... definiert, wie landwirtschaftliche Erzeugnisse und Lebensmittel, die als Öko-Produkte gekennzeichnet sind, erzeugt und hergestellt werden müssen. /
- ... Definiuje, w jaki sposób wytwarzane i produkowane muszą być produkty rolnicze i żywność, które oznakowane są jako produkty ekologiczne
- ... regelt die Einhaltung der Anforderungen durch staatlich anerkannte Kontrollstellen (mind. 1x jährlich). /
- ... Reguluje kontrolę przestrzegania wymogów przez państwowe jednostki kontrolne (min. 1x rocznie).
- ... gilt aber für nur pflanzliche Erzeugnisse. /
- ... Dotyczy tylko produktów roślinnych.

Gesetzlicher Rahmen des Öko-Landbaus auf EU-Ebene / Uwarunkowania prawne rolnictwa ekologicznego na płaszczyźnie UE

EU-VO 889/2008: Durchführungsbestimmungen: /

Dyrektywa UE 889/2008: przepisy wykonawcze:

- ... ergänzt die EU-Öko-VO um den Bereich der tierischen Erzeugung. /
- ... Uzupełnia Dyrektywę Ekologiczną UE o obszar produkcji zwierzęcej.
- ... beinhaltet detaillierte Bestimmungen zur Haltung, Fütterung und Krankheitsvorsorge sowie zum Tierbesatz in der ökologischen Tierhaltung. /
- ... Zawiera szczegółowe regulacje dotyczące utrzymania, żywienia i zapobiegania chorobom oraz dotyczące obsady zwierząt w hodowli ekologicznej.
- ... trat am 24. August 2000 in Kraft, danach Revision. /
- ... Obowiązuje od 24-go sierpnia 2000r., później rewizja.

Gesetzlicher Rahmen des Öko-Landbaus auf EU-Ebene / Uwarunkowania prawne rolnictwa ekologicznego na płaszczyźnie UE

EU-VO 889/2008: Durchführungsbestimmungen: /

Dyrektywa UE 889/2008: przepisy wykonawcze:

Weitere Regelungen

Importregelungen, VO 1235/2008

Öko-Kennzeichen-Gesetz

Öko-Kennzeichen-VO

Pozostałe uregulowania

**Uregulowania dotyczące importu,
Dyrektywa 1235/2008**

Ustawa dotycząca znakowania eko

Dyrektywa dot. znakowania eko

Einführung ökologische Landwirtschaft / Wprowadzenie do rolnictwa ekologicznego

- Der Ökologische Landbau setzt sich für positive ökologische Leistungen ein
  - Bodenschutz
  - Gewässerschutz
  - Regionale Wirtschaftskreisläufe werden gestärkt
  - Biodiversität ....
- Gesetzliche Regelungen zum Ökolandbau stellen den Mehrwert sicher
- In Deutschland werden 6,3 % der Anbaufläche ökologisch bewirtschaftet
- Der Sektor Ökolandbau ist durch ein kontinuierliches Wachstum gekennzeichnet
- Rolnictwo ekologiczne ma pozytywny wpływ ekologiczny na:
  - ochronę gleb
  - ochronę wód
  - wzmocnienie regionalnych obiegów gospodarczych
  - bioróżnorodność ....
- Uregulowania prawne w zakresie rolnictwa ekologicznego gwarantują wartość dodaną
- W Niemczech 6,3 % powierzchni uprawianych jest ekologicznie
- Sektor rolnictwa ekologicznego charakteryzuje się stałym wzrostem

Einführung ökologische Landwirtschaft / Wprowadzenie do rolnictwa ekologicznego

Ökologischer Landbau in Deutschland 2013

Quellen: BÖLW (2014), Statistisches Bundesamt (2014), BLE (2013)

Ökologischer Landbau in Deutschland 2013	Zahl der Betriebe 2012	Zahl der Betriebe 2013	Veränderung	Anteil	Fläche 2012 (in ha)	Fläche 2013 (in ha)	Veränderung	Anteil
Erzeugerbetriebe EU-Bio*	10.907	11.234	3,0%	47,8%	321.610	329.650	2,5%	31,5%
Erzeugerbetriebe Verbands-Bio	12.125	12.250	1,0%	52,2%	712.745	715.303	0,4%	68,5%
Erzeugerbetriebe Bio gesamt	23.032	23.484	2,0%	100,0%	1.034.355	1.044.953	1,0%	100,0%
Anteil an der Landwirtschaft gesamt in %		8,2%				6,3%		

* geschätzt nach BÖLW-Erhebungen

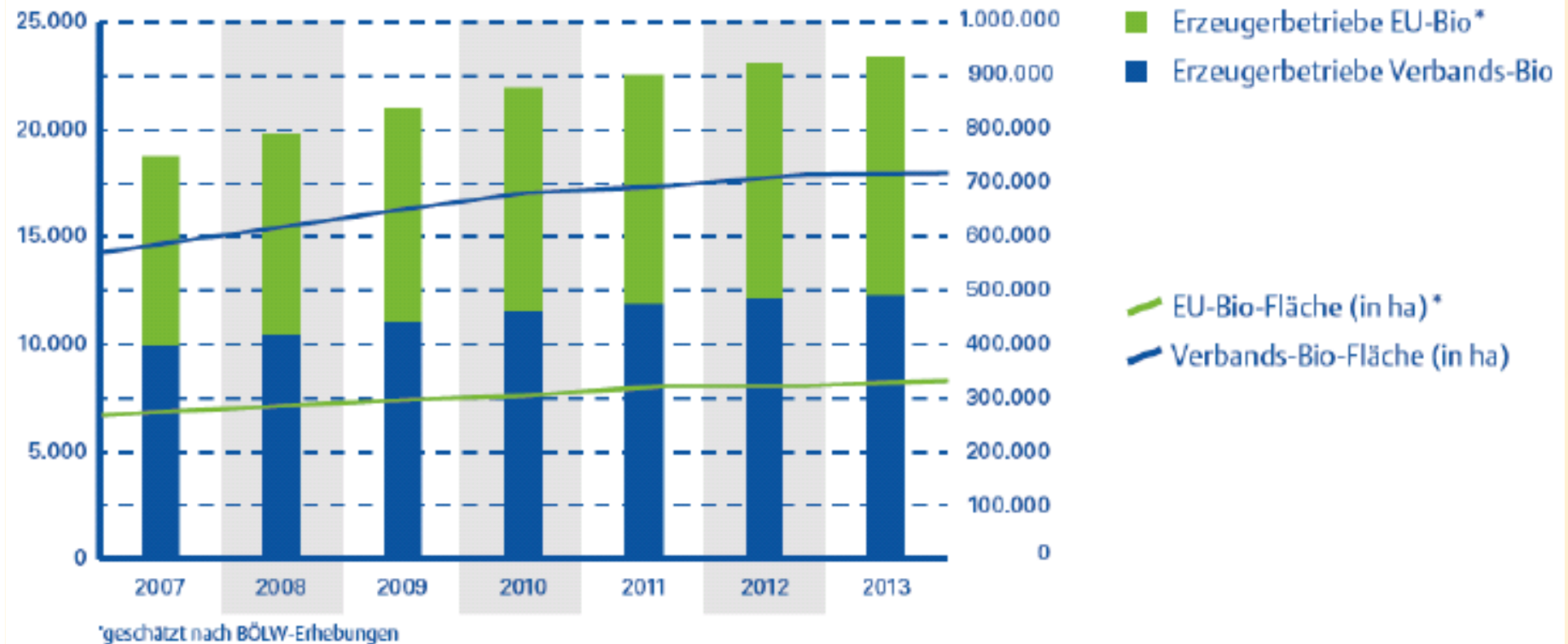
Einführung ökologische Landwirtschaft / Wprowadzenie do rolnictwa ekologicznego

Ökologischer Landbau in Deutschland 2013

Quellen: BÖLW (2014), BLE (2013), Statistisches Bundesamt (2014)

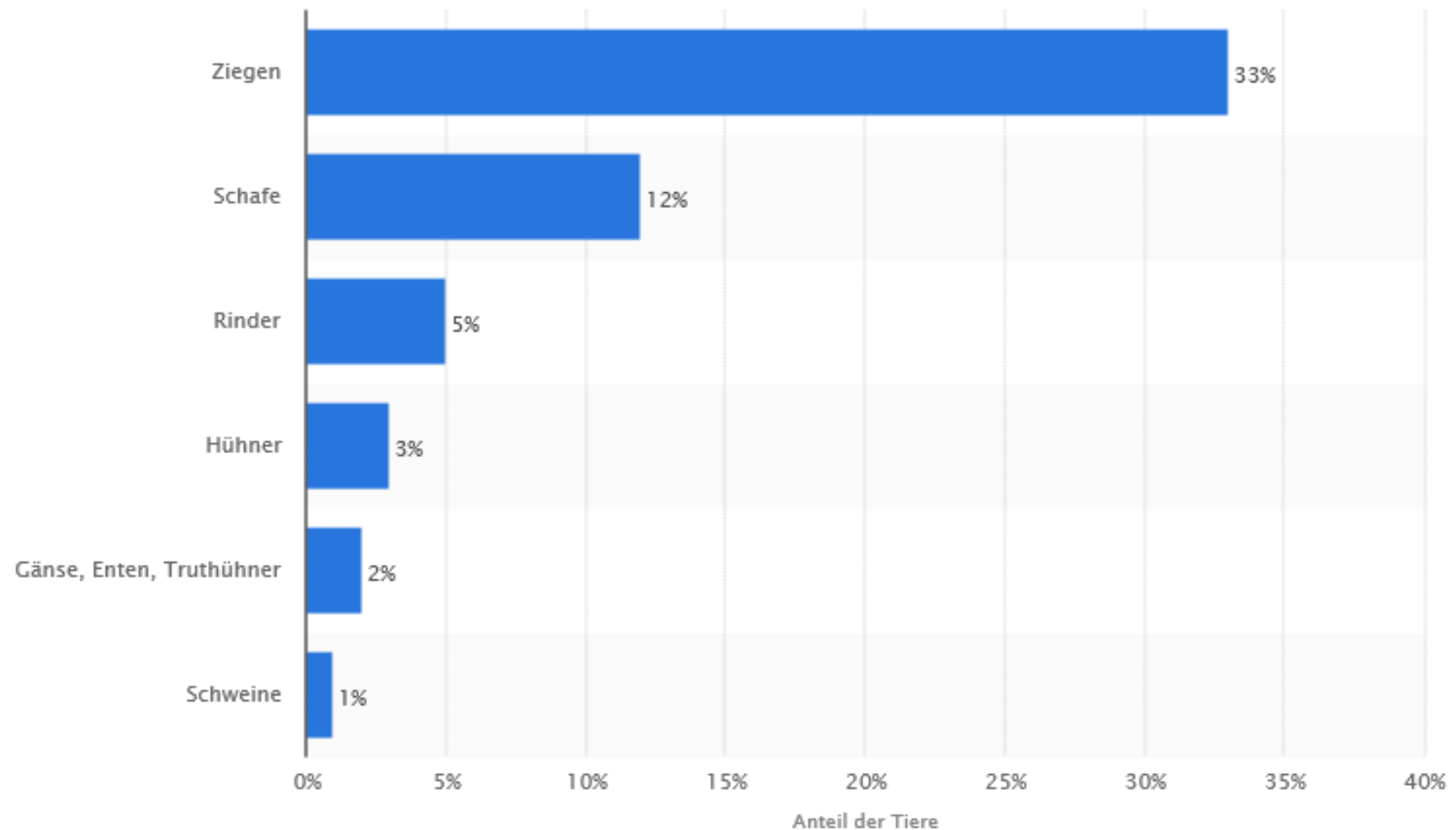
Zahl der Betriebe

Fläche in ha

Anteil der Öko-Tierhaltung an den Tierbeständen bundesweit 2010

Anteil der auf ökologische Wirtschaftsweise gehaltenen Tiere in der deutschen Landwirtschaft im Jahr 2010

Landwirtschaftliche Produktionsstruktur in D / Struktura produkcji rolniczej w DE

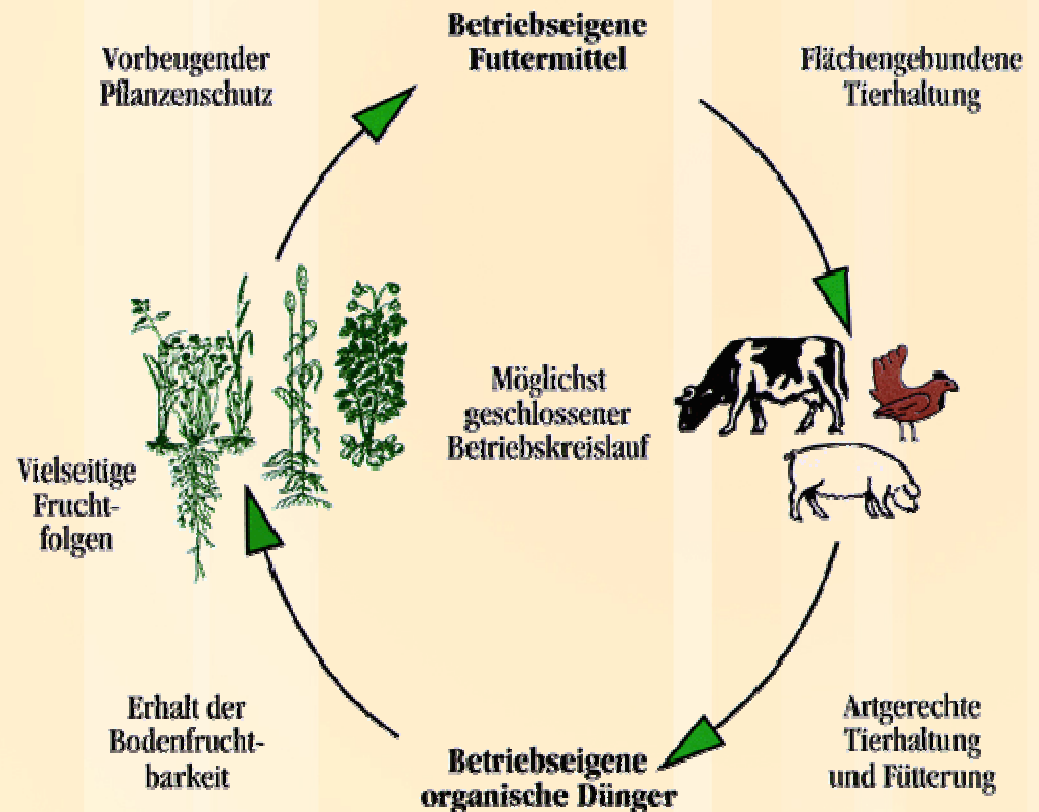
Landwirtschaftliche Produktionsstruktur in Deutschland

Quelle: AMI-Erhebung 2005 & 2011, ZMP-Erhebungen 2006-2009, Statistisches Bundesamt 2011, BLE 2004-2011, Marktinfo Eier & Geflügel 2009-2011

Kulturen/Tierarten	Einheit	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Grünland	ha	410.000	430.000	450.000	490.000	500.000	515.000
Ackerland	ha	370.000	375.000	390.000	385.000	415.000	435.000
Getreide	ha	185.000	179.000	181.000	188.000	209.000	207.000
Futterbau/Ackerfutter	ha	104.500	122.000	131.000	138.000	153.000	157.000
Hülsenfrüchte	ha	30.000	28.000	25.500	23.800	21.900	27.000
Kartoffeln	ha	6.700	7.500	8.200	8.150	8.350	8.200
Ölsaaten zur Körnergewinnung	ha	7.500	7.700	8.100	8.700	7.200	6.800
Gemüse (inkl. Erdbeeren)	ha	8.700	8.900	10.700	10.600	11.800	12.000
Obst	ha	5.000	5.600	5.600	5.600	5.700	5.700
Rebland	ha	2.600	2.700	3.500	4.400	4.700	5.200
Rindfleisch	t	-	33.900	35.400	35.800	37.100	39.500
Schweinefleisch	t	12.600	15.200	17.700	22.900	24.000	24.000
Schaf und Ziegenfleisch	t	3.600	3.700	3.600	3.600	3.300	3.650
Geflügelfleisch	t	3.900	7.270	9.710	10.770	13.550	13.570
Konsumeierproduktion	Mio. Stk.	300	351	427	468	565	621
Milchproduktion	t	379.000	405.200	423.900	460.600	545.500	595.300

Kennzeichen und Besonderheiten des ökologischen Landbaus / Cechy charakterystyczne rolnictwa ekologicznego

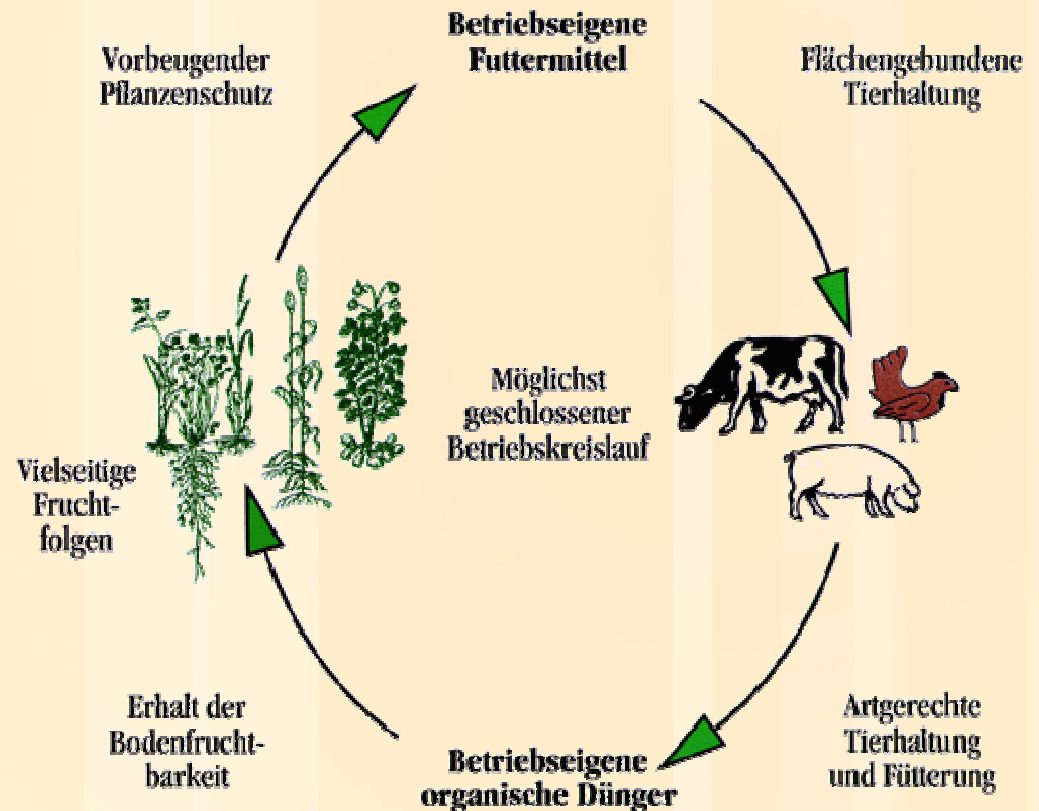
- Ganzheitliches Denken /
- Myślenie całościowe

- Nachhaltiges Wirtschaften im geschlossenen Betriebskreislauf /
- Zrównoważone gospodarowanie w obiegu zamkniętym w gospodarstwie

- Kopplung von Pflanzenbau und Tierhaltung /
- Połączenie uprawy roślin i hodowli zwierząt

Kennzeichen und Besonderheiten des ökologischen Landbaus / Cechy charakterystyczne rolnictwa ekologicznego

- Förderung natürlicher Lebensprozesse /
- Wspieranie naturalnych procesów życiowych
- Ökolandbau folgt dem Vorsorgeprinzip /
- Rolnictwo ekologiczne wyznaje zasadę troski/zabezpieczenia
- Kein Einsatz von Gentechnik /
- Brak stosowania techniki genetycznej

Ökologische Tierhaltung bedeutet... / Ekologiczna hodowla zwierząt...

- Flächengebunden und standortangepasst /
Związana z powierzchnią i dopasowana do stanowiska
- Tierzahl je Fläche ist begrenzt / Ograniczona liczba zwierząt na powierzchni
- Bei Umstellung muss die gesamte Futterfläche mit umgestellt werden /
Podczas przestawiania przestawieniu musi ulec także sposób gospodarowania na całej powierzchni pod uprawą roślin paszowych
- Eingeschränkte Tierzukäufe /
Ograniczona możliwość dokupowania zwierząt
- 100 % Bio Fütterung / 100 % pasz eko
- Artgerechte Haltungsbedingungen /
Warunki chowu odpowiednie do wymogów gatunku
- Ständiger Zutritt zu Freigelände oder Weide /
Ciągły dostęp do wybiegu lub pastwiska
- Eingeschränkte Tierbehandlungen /
Ograniczona możliwość leczenia zwierząt

Anforderungen an die Ökologische Tierhaltung / Wymagania w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt

Herkunft der Tiere / Pochodzenie zwierząt

- Grundsätzlich müssen alle Tiere von ökologisch wirtschaftenden Betrieben stammen und sollen auch in diesem Produktionssystem verbleiben /
- Zasadniczo wszystkie zwierzęta muszą pochodzić z gospodarstw ekologicznych i powinny pozostać w takim systemie produkcyjnym
- Bei der Wahl der Rassen oder Zuchtlinien ist der Anpassungsfähigkeit der Tiere an die Umwelt, ihrer Vitalität und ihrer Widerstandsfähigkeit gegen Krankheiten Rechnung zu tragen. /
- Przy wyborze ras lub linii hodowlanych należy uwzględnić umiejętność dopasowania się zwierząt do środowiska, ich witalność oraz ich odporność na choroby.
- Einheimischen Rassen und Linien bzw. Rassen, die regional angepasst sind, ist der Vorzug zu geben. /
- Należy preferować rodzime rasy i linie lub rasy dopasowane regionalnie.
- Es gelten Ausnahmen für konventionellen Zukauf /
- Obowiązują wyjątki dotyczące zakupu ze źródeł konwencjonalnych

Anforderungen an die Ökologische Tierhaltung / Wymagania w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt

■ **Tabelle 5 – Maximales Zukaufalter/-gewicht bei Zukauf von konv. Tieren beim erstmaligen Bestandsaufbau bzw. für die regelmäßige Bestandserneuerung**
(nur Geflügel) (Artikel 9 (Seite 132) und 42 (Seite 144), Verordnung (EG) Nr. 889/2008)

Tierart und Nutzungsrichtung	Maximales Zukaufalter/-gewicht
Kälber und Fohlen für die Zucht	Nach dem Absetzen, jedoch weniger als 6 Monate alt
weibliche Schaf- und Ziegenlämmer für die Zucht	Nach dem Absetzen, jedoch maximal bis zum Alter von 60 Tagen
Zuchtferkel (keine Mastferkel!)	Nach dem Absetzen, jedoch maximal mit einem Gewicht von unter 35 kg
Junggeflügel*	3 Tage
Junghennen, wenn Fütterung und tierärztliche Behandlung gemäß dieser Verordnung erfolgt ist (bis 31.12.2011)*	18 Wochen

* vorbehaltlich der Genehmigung der zuständigen Behörde, wenn keine ökologischen Jungtiere zur Verfügung stehen

Anforderungen an die Ökologische Tierhaltung / Wymagania w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt

■ **Tabelle 4 – Umstellungszeiten bei verschiedenen Tierarten und Nutzungsrichtungen** (Artikel 38, Verordnung (EG) Nr. 889/2008)

Tierart und Nutzungsrichtung	Umstellungszeit
Rinder zur Fleischerzeugung	12 Monate, in jedem Fall mind. $\frac{3}{4}$ der Lebenszeit
Milchproduzierende Tiere	6 Monate
Kleinwiederkäuer und Schweine zur Fleischnutzung	6 Monate
Mastgeflügel	10 Wochen bei Zukauf bis 3. Lebenstag
Legegeflügel	6 Wochen
Imkereierzeugnisse	12 Monate

Anforderungen an die Ökologische Tierhaltung / Wymagania w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt

Fütterung / Żywienie

- Die Fütterung soll dem ernährungs-physiologischen Bedarf der Tiere in ihrem jeweiligen Entwicklungsstadium entsprechen. /
- Żywienie powinno odpowiadać żywieniowo – fizjologicznym potrzebom zwierzęcia w każdym stadium rozwoju.
- Die Tiere müssen mit ökologischen Futtermitteln gefüttert werden, Futter möglichst vom eigenem Betrieb /
- Zwierzęta muszą być karmione paszami ekologicznymi, pasze najlepiej z własnego gospodarstwa
- Mindestens 50% des Futters muss selbst erzeugt sein oder aus einer möglichst regionalen Kooperation mit anderen Ökobetrieben stammen /
- Minimum 50% paszy musi być wyprodukowana w gospodarstwie lub musi pochodzić z innych współpracujących regionalnych gospodarstw ekologicznych

Anforderungen an die Ökologische Tierhaltung / Wymagania w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt

Fütterung / Żywienie

- Bis zu 30 Prozent der Futtermittelration (gerechnet in Trockenmasse) kann im Durchschnitt aus Umstellungsfuttermitteln bestehen. /
- Do 30 procent racji paszy (w przeliczaniu na SM) może składać się z pasz z fazy przestawiania.
- Pflanzenfressern wie beispielsweise Rindern, Schafen und Ziegen soll so oft wie möglich Weidegang gewährt werden /
- Zwierzętom roślinożernym, takim jak na przykład: bydło, owce, kozy, należy tak często jak to tylko możliwe zapewnić dostęp do pastwiska

Anforderungen an die Ökologische Tierhaltung / Wymagania w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt

Fütterung / Żywienie

- Bei Monogastrier darf übergangsweise noch <3 % konventionelles Futter in der jährlichen Futteraufnahme eingesetzt werden /
- U zwierząt monogastrycznych można w okresie przestawiania podawać <3 % paszy konwencjonalnej w ciągu roku
- Antibiotika, Kokzidiostatika und andere Arzneimittel, Wachstumsförderer und sonstige Stoffe zur Wachstums- oder Leistungsförderung dürfen in der Tierernährung nicht verwendet werden. /
- Pożywienie nie może zawierać antybiotyków, kokcydiostatyków oraz innych leków i substancji wspierających wzrost i wydajność
- Futtermittelherstellung: Herstellung, Lagerung, Kennzeichnung, Zertifizierung von Mischfuttern erfolgt nach EU-Öko-VO; /
- Produkcja paszy: produkcja, magazynowanie, znakowanie, certyfikowanie mieszanek paszowych przebiega zgodnie z Dyrektywą Ekologiczną UE;
- Hersteller müssen HACCP-Konzept vorlegen → Vermischung mit unerwünschten Bestandteilen soll ausgeschlossen werden /
- Producenci muszą przedłożyć koncepcję HACCP → wykluczona ma zostać możliwość mieszania z niepożądanymi składnikami

Anforderungen an die Ökologische Tierhaltung / Wymagania w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt

Fütterung / Żywienie

- Ernährung von jungen Säugetieren erfolgt auf der Grundlage natürlicher Milch, vorzugsweise Milch der Muttertiere /
- Żywienie młodych ssaków opiera się na bazie naturalnego mleka, z preferencją mleka matki
- Wiederkäuer erhalten mind. 60 % der Trockenmasse in der Tagesration
Raufutter /
- Przeżuwacze w porcji dziennej paszy objętościowej otrzymują min. 60 % suchej masy
- Auch Monogastrier bekommen Raufutterbeigabe /
- Także zwierzęta monogastryczne otrzymują dodatek paszy objętościowej
- Keine importieren Futtermittel (Prinzip) /
- Pasza nie pochodzi z importu (zasada)

Anforderungen an die Ökologische Tierhaltung / Wymagania w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt

Unterbringung der Tiere: / Zakwaterowanie zwierząt:

- muss artgerecht sein und ihren biologischen und ethologischen Bedürfnissen entsprechen /
- Musi być dopasowane do gatunku zwierzęcia oraz odpowiadać jego potrzebom biologicznym i etologicznym
- Angemessene Besatzdichte (Anhang IV, VO (EG) 889/2008) /
- Odpowiednie zagęszczenie obsady (Załącznik IV, Dyrektywy (WE) 889/2008)
- Die Tiere müssen ungehinderten Zugang zu den Futterstellen und Tränken haben. /
- Zwierzęta muszą mieć niezakłócony dostęp do miejsc karmienia i poidel.
- Die Stallgebäude und -einrichtungen müssen für eine genügende Frischluftzufuhr, ausreichenden Tageslichteinfall, niedrige Staubkonzentrationen, tierart- und altersgerechte Temperaturen, angepasste Luftfeuchte und niedrige Schadgaskonzentrationen sorgen, die für die Tiere keine Gefahr darstellen. /
- Budynek obory i budynki towarzyszące muszą mieć zagwarantowany dopływ wystarczającej ilości powietrza, wystarczającą ilość naturalnego światła dziennego, niską koncentrację kurzu, temperatury dopasowane do gatunku i wieku zwierząt, odpowiednią wilgotność powietrza oraz niską koncentrację gazów szkodliwych, które nie zagrażają zwierzętom.

Anforderungen an die Ökologische Tierhaltung / Wymagania w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt

Unterbringung der Tiere / Zakwaterowanie zwierząt

- Mindestens die Hälfte der Stallfläche muss planbefestigt sein /
- Minimum połowa powierzchni obory musi być umocniona

- Bequeme Liegeflächen /
- Wygodne legowiska

- Natürliche Einstreumaterialien /
- Naturalna ściółka

- Tiere dürfen nicht in Anbindung gehalten werden /
- Zwierzęta nie mogą być hodowane na uwięzi

Anforderungen an die Ökologische Tierhaltung / Wymagania w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt

Tierbesatz / O`bsada zwierząt

- Der Tierbesatz ist so zu begrenzen, dass ein 170 kg Stickstoff entsprechender Dungeintrag je ha landwirtschaftlich genutzter Fläche und Jahr nicht überschritten wird. /
- Obsadę zwierząt należy ograniczyć w taki sposób, aby nie przekraczać dawki 170 kg azotu w nawozie na hektar powierzchni użytkowanej rolniczo rocznie.
- Beispiele höchstzulässige Tierzahl/ha: /
- Przykładowa największa dopuszczalna liczba zwierząt/ha:

Kategorie oder Art	Höchstzulässige Anzahl von Tieren je ha Äquivalent von 170 kg N/ ha,a
Equiden ab 6 Monaten	2
Mastkälber	5
Mutterschafe	13,3
Ziegen	13,3
Ferkel	74
Zuchtsauen	6,5
Mastschweine	14

Anforderungen an die Ökologische Tierhaltung / Wymagania w stosunku do ekologicznej hodowli zwierząt

Haltungspraktiken / Praktyki chowu

- Besamung durch Natursprung angestrebt, künstliche Besamung jedoch zulässig, /
- Dążenie do zapłodnienia naturalnego, jednak dozwolone jest zapładnianie sztuczne,
- Eingriffe wie das Anbringen von Gummiringen an den Schwänzen von Schafen, Kupieren der Schwänze, Zähne kneifen, Stutzen der Schnäbel bei Geflügel dürfen im ökologischen Landbau nicht systematisch angewendet werden /
- W rolnictwie ekologicznym nie można systematycznie przeprowadzać działań, takich jak: zakładanie gumowych obręczy na ogony owiec, kopiowanie ogonów, przycinanie zębów, przycinanie dziobów u drobiu
- Ferkelkastration nur mit Betäubung / Kastracja prosiąt tylko ze znieczuleniem
- Idealerweise erfolgt die Rinderhaltung in Stallsystemen, die für behornte Tiere geeignet sind /
- W idealnym przypadku hodowla bydła w systemach odpowiednich dla zwierząt posiadających rogi

Tierzucht / Hodowla zwierząt

- Zuchtziele: Steigerung der Gesundheit, stabile Konstitution, lange Nutzungsdauer und hohe Lebensleistung /
- Cele hodowli: poprawa zdrowotności, stabilna kondycja, długi okres wykorzystania i wysoka wydajność
- Zuchtsysteme müssen auf solche Rassen aufbauen, dass natürliche Paarung und Geburt möglich sind. /
- W systemach hodowli należy wykorzystywać takie rasy, w przypadku których możliwe jest naturalne parowanie i poród.
- Grundsätzlich soll die Fortpflanzung der Nutztiere vorrangig im Natursprung erfolgen. Künstliche Besamung ist jedoch zulässig /
- Zasadniczo rozmnażanie zwierząt użytkowych powinno przebiegać w sposób naturalny. Dozwolone jest jednak sztuczne zapłodnienie.
- Anstreben der Zucht von genetisch hornlosen Rassen als Alternative zur Haltung behornter Tiere im Betrieb /
- Dążenie do hodowli ras genetycznie nie posiadających rogów, jako alternatywy dla chowu w gospodarstwie zwierząt z rogami

Rechtliche Grundlagen der Tiergesundheit in ökologisch wirtschaftenden Betrieben /

Podstawy prawne zdrowotności zwierząt
w gospodarstwach ekologicznych

**„Ein ganzheitliches Denken ist die Grundlage einer
gesunden Milchviehherde“**

*Gabriele Probst, Landwirtin Vorwerk Podemus
(Dresden)*

**„Myślenie całościowe jest podstawą zdrowego stada bydła
mlecznego“**

*Gabriele Probst, rolnik z gospodarstwa
Vorwerk Podemus (Drezno)*

Gesundheitskonzept für die Tierhaltung im Biobetrieb / Koncepcja zdrowotności przy hodowli zwierząt w gospodarstwie ekologicznym

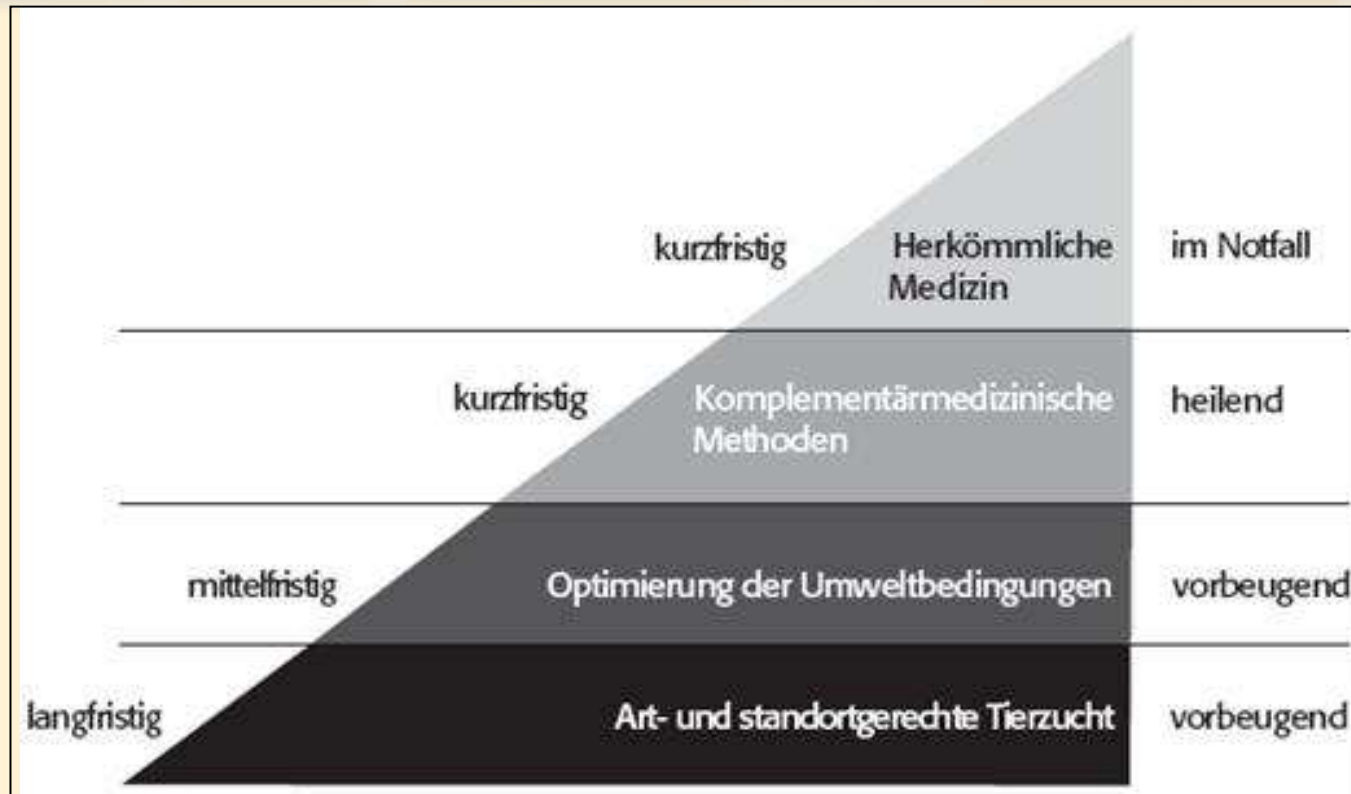
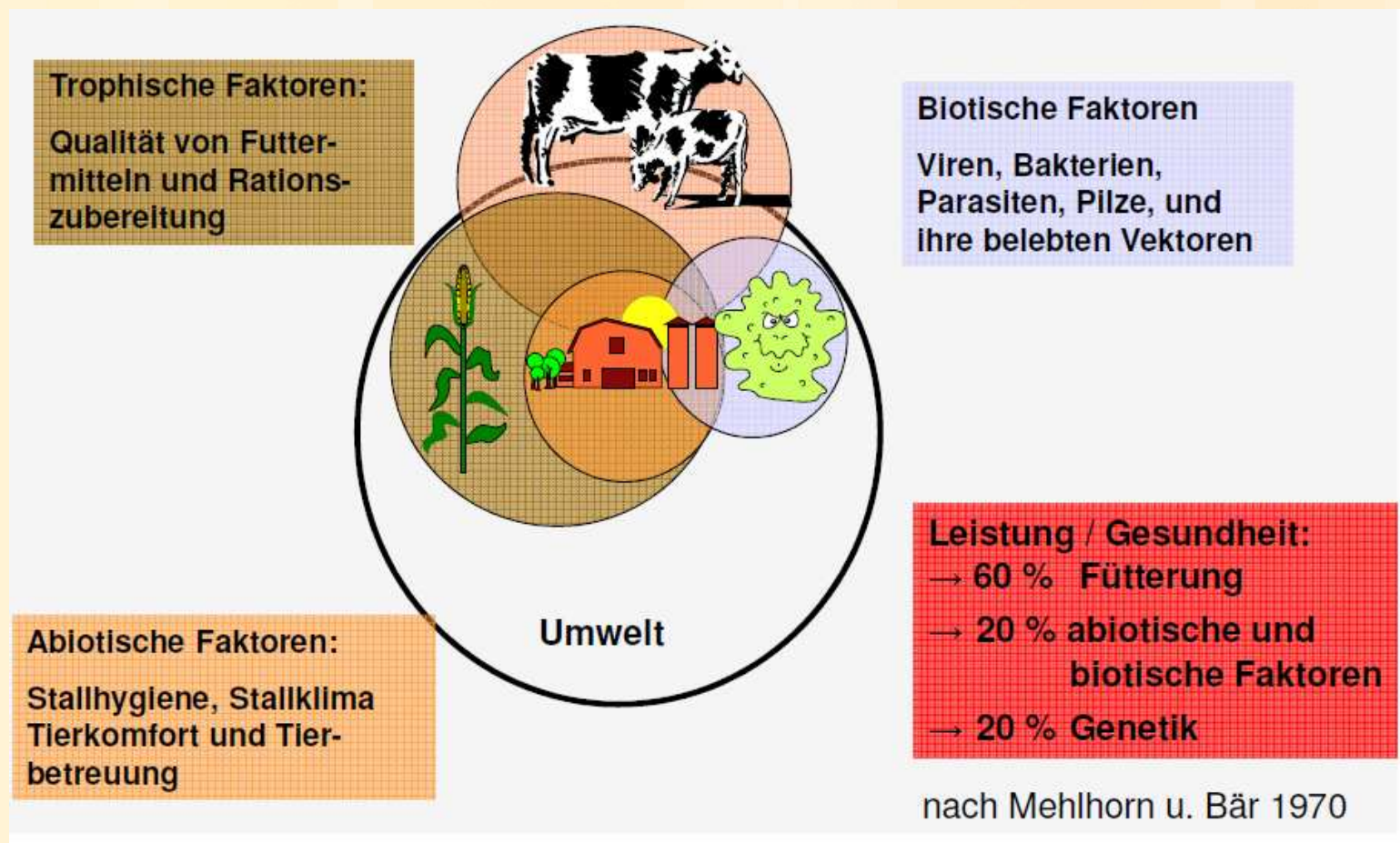

Abbildung: Das Gesundheitskonzept für die Tierhaltung im Biobetrieb: Eine langfristig ausgerichtete, die Gesundheit fördernde Zucht bildet die Grundlage /

Koncepcja zdrowotności w hodowli zwierząt w gospodarstwie ekologicznym: Podstawą jest długoterminowa hodowla wspierająca zdrowotność

Quelle: Handbuch Tiergesundheit, 2005/ FIBL

Faktoren, die die Gesundheit und Leistungsbereitschaft beeinflussen / Czynniki, które wpływają na zdrowotność i wydajność

Rechtliche Grundlagen der Tiergesundheit in ökologisch wirtschaftenden Betrieben / Podstawy prawne zdrowotności zwierząt w gospodarstwach ekologicznych

VO 834/2007 Artikel; VO 889/2008 Artikel 14, 23,24

Die Krankheitsvorsorge im Rahmen der ökologischen Erzeugung beruht auf folgenden Grundsätzen: /

Dyrektywa 834/2007 Artykuł; Dyrektywa 889/2008 Artykuł 14, 23,24

Profilaktyka występowania chorób w ramach produkcji ekologicznej opiera się na następujących zasadach:

- Wahl geeigneter Rassen oder Linien (siehe vorn Merkmale einer ökologischen Tierzucht) / Wybór odpowiednich ras lub linii (porównaj z cechami charakterystycznymi ekologicznej hodowli zwierząt)
- Anwendung einer tiergerechten Haltungspraktiken, die den Bedürfnissen der einzelnen Tierarten gerecht werden / Stosowanie odpowiednich praktyk hodowlanych, które odpowiadają na potrzeby poszczególnych gatunków zwierząt

Rechtliche Grundlagen der Tiergesundheit in ökologisch wirtschaftenden Betrieben / Podstawy prawne zdrowotności zwierząt w gospodarstwach ekologicznych

VO 834/2007 Artikel; VO 889/2008 Artikel 14, 23,24

Die Krankheitsvorsorge im Rahmen der ökologischen Erzeugung beruht auf folgenden Grundsätzen: /

Dyrektywa 834/2007 Artykuł; Dyrektywa 889/2008 Artykuł 14, 23,24

Profilaktyka występowania chorób w ramach produkcji ekologicznej opiera się na następujących zasadach:

- Verfütterung hochwertiger Futtermittel / Karmienie paszami o wysokiej jakości
- regelmäßiger Weidezugang und Auslauf zur Förderung der natürlichen Immunität / Regularny dostęp do pastwiska w celu wspierania naturalnej odporności
- Gewährleistung einer angemessenen Besatzdichte, um Überlegung und damit zusammenhängende Tiergesundheitsprobleme zu vermeiden / Zagwarantowanie odpowiedniego zagęszczenia obsady zwierząt, aby unikać zalegania i związanej z tym problematyki zdrowotnej zwierząt

Rechtliche Grundlagen der Tiergesundheit in ökologisch wirtschaftenden Betrieben / Podstawy prawne zdrowotności zwierząt w gospodarstwach ekologicznych

Krankheitsvorsorge und tierärztliche Behandlung /

Zapobieganie występowaniu chorób oraz leczenie weterynaryjne

- Die Verwendung von chemisch-synthetischen allopathischen Arzneimitteln, die prophylaktische Verwendung von Antibiotika und die Verwendung von Hormonen zur Kontrolle der Fortpflanzung sind im Rahmen der Krankheitsvorsorge grundsätzlich verboten!

*(EG-Öko-Verordnung Nr. 834/2007 Artikel 15 f, ii) /

- W ramach profilaktyki zdrowotnej zabronione jest stosowanie chemiczno – syntetycznych leków alopacyjnych, profilaktyczne stosowanie antybiotyków oraz stosowanie hormonów w celu kontroli rozmnażania!

*(Dyrektywa Ekologiczna WE nr 834/2007 Artykuł 15 f, ii)

Photo: TA U. Diesel-Bajo / Praxis Vethos

Rechtliche Grundlagen der Tiergesundheit in ökologisch wirtschaftenden Betrieben / Podstawy prawne zdrowotności zwierząt w gospodarstwach ekologicznych

Krankheitsvorsorge und tierärztliche Behandlung

- Wartezeit:
  - zwischen der letzten Verabreichung eines allopathischen Tierarzneimittels und der Gewinnung von ökologischen Lebensmitteln muss doppelt so lange sein, wie die gesetzlich vorgeschriebene Wartezeit /
- Karencja:
  - Okres pomiędzy ostatnim podaniem leku alopacyjnego oraz pozyskaniem produktu ekologicznego musi być dwa razy dłuższy niż przepisowo zalecany okres karencji

Photo: TA U. Diesel-Bajo / Praxis Vethos

Rechtliche Grundlagen der Tiergesundheit in ökologisch wirtschaftenden Betrieben / Podstawy prawne zdrowotności zwierząt w gospodarstwach ekologicznych

Tierärztliche Behandlung: / Leczenie weterynaryjne:

- Erforderlichenfalls chemisch-synthetische allopathische Tierarzneimittel, einschließlich Antibiotika unter strengen Bedingungen, wenn die Behandlung mit phytotherapeutischen, homöopathischen und anderen Erzeugnissen ungeeignet ist /
- Konieczne jest zastosowanie chemiczno – syntetycznych leków alopacyjnych, wraz z antybiotykami oraz przestrzeganie surowych przepisów związanych z ich stosowaniem jeżeli nieodpowiednie jest stosowanie fitoterapeutyków, produktów homeopatycznych i innych
- Hierunter fallen z.B. auch antibiotische Trockensteller zur Euterbehandlung bei Kühen, deren präventiver (vorbeugender), routinemäßiger Einsatz nicht zugelassen ist /
- Należą tu również np. antybiotyki do zasuszania krów, w przypadku których nie dopuszcza się stosowania prewencyjnego (zapobiegawczego), rutynowego

Rechtliche Grundlagen der Tiergesundheit in ökologisch wirtschaftenden Betrieben / Podstawy prawne zdrowotności zwierząt w gospodarstwach ekologicznych

Tierärztliche Behandlung: / Leczenie weterynaryjne:

- Sie dürfen lediglich bei einzelnen Problemtieren zur Therapie bzw. in zu sanierenden Problemherden nach bakteriologischer Untersuchung oder Resistenztest verwendet werden

(EG-Öko-Verordnung Nr. 834/2007 Artikel 15 f, ii) /

- Można je stosować jedynie terapeutycznie u pojedynczych sztuk lub w stadach problematycznych po wcześniejszym badaniu bakteriologicznym lub przeprowadzeniu testów odpornościowych

(Dyrektywa Ekologiczna WE Nr 834/2007 Artykuł 15 f, ii)

Rechtliche Grundlagen der Tiergesundheit in ökologisch wirtschaftenden Betrieben / Podstawy prawne zdrowotności zwierząt w gospodarstwach ekologicznych

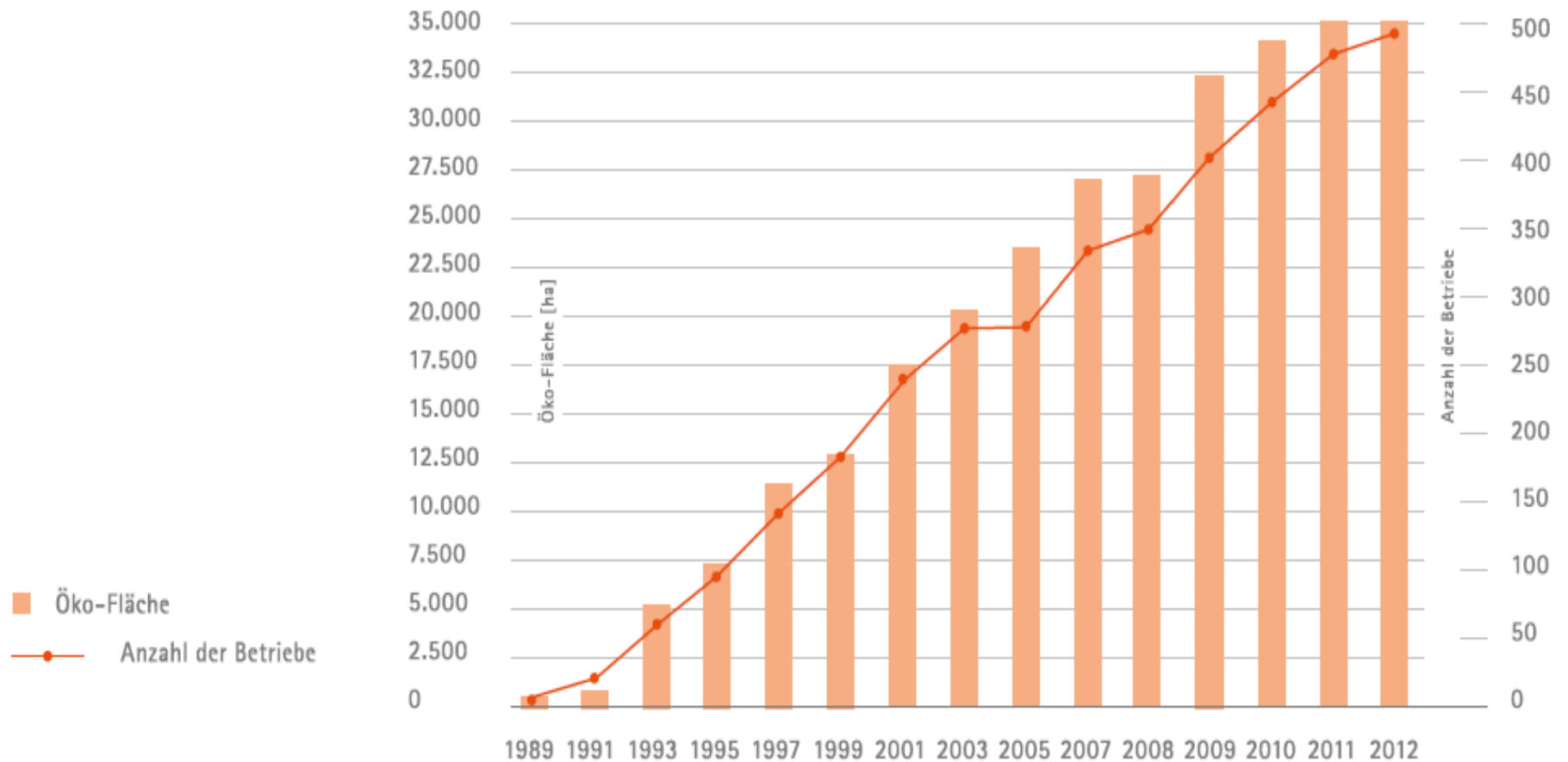
- Eingriffe wie das Anbringen von Gummiringen an Schwänzen von Schafen, Kupieren des Schwanzes, Zähne abkneifen, Stutzen der Schnäbel und Enthornung dürfen nicht systematisch durchgeführt werden /
- Nie można systematycznie przeprowadzać działań, takich jak: zakładanie gumowych obręczy na ogony owiec, kopiowanie ogonów, przycinanie zębów, przycinanie dziobów i pozbawianie rogów
- Tiertransporte haben unter Begrenzung des Stresses der Tiere und unter Beachtung der einschlägigen Gemeinschaftsvorschriften zu erfolgen, keine allopathischen Beruhigungsmittel während oder vor der Fahrt /
- Podczas transportu zwierząt należy minimalizować ich stres i działać zgodnie z odpowiednimi przepisami wspólnotowymi, nie wolno podawać alopacyjnych środków uspokajających ani przed ani w trakcie transportu
- Stallbuchführung / Prowadzenie księgi obory

Beispiel Rinderhaltung

Przykład hodowli bydła

Ökologische Milchviehhaltung / Ekologiczny chów bydła mlecznego

Abb. 18: Entwicklung des ökologischen Landbaus im Freistaat Sachsen

Quelle: LfULG

Einführung ökologische Milchviehhaltung /

Wprowadzenie do ekologicznego chowu bydła mlecznego

- Die ökol. Milchviehhaltung hat wichtige Funktionen im ökol. Landbau: /
- Ekologiczna hodowla bydła mlecznego odgrywa ważne funkcje w rolnictwie ekologicznym:
- Rinder dienen im idealtypischen Kreislaufsystem des Betriebsorganismus als Verwerter und Veredler von Pflanzen und Pflanzenresten und somit als Mistproduzent eine wichtige Rolle in der Humuswirtschaft /
- W idealnym systemie obiegu w gospodarstwie bydło przyswaja i uszlachetnia rośliny i resztki roślinne i w związku z tym jako producent obornika odgrywa ważną rolę w gospodarce humusowej
- Betriebswirtschaftliche Besonderheit: Milch und Rindfleischerlöse tragen erheblich zum landwirtschaftlichen Einkommen bei, kontinuierliche Einnahmequelle und somit Beitrag zur Liquidität der Betriebe /
- Cecha charakterystyczna ekonomiki gospodarstwa: dochody ze sprzedaży mleka i wołowiny są istotnym elementem dochodów gospodarstwa, są stałym źródłem dochodu i w związku z tym przyczyniają się do płynności finansowej gospodarstw
- Typische Standorte: „frohwüchsige“ Futterbaulagen mit hohem Grünlandanteil /
- Typowe stanowiska: „bujnie rosnące” rośliny pastewne z dużym udziałem użytków zielonych

Einführung ökologische Milchviehhaltung /

Wprowadzenie do ekologicznego chowu bydła mlecznego

- Die Öko-Milchproduktion ist in den vergangenen Jahrzehnten kontinuierlich gestiegen /
- W ostatnich dziesięcioleciach stale wzrasta produkcja mleka ekologicznego
- Fast die Hälfte aller Ökobetriebe erzielen ihr Haupteinkommen aus dem Betriebszweig Milchproduktion /
- Prawie połowa wszystkich gospodarstw ekologicznych uzyskuje swój główny dochód z produkcji mleka
- Bio-Milch ist gefragt bei den Verbrauchern, in den letzten Jahren sind die Verkaufsmengen gestiegen. /
- Jest zapotrzebowanie na mleko ekologiczne. W ostatnich latach wzrosła sprzedaż mleka ekologicznego.

Einführung ökologische Milchviehhaltung /

Wprowadzenie do ekologicznego chowu bydła mlecznego

- Selbstversorgungsgrad nicht gedeckt, Bio-Milch wird aus angrenzenden Ländern (Österreich/Dänemark/) importiert, um die Lücke zu schließen. /
- Nie jest pokryte zapotrzebowanie, aby wypełnić lukę mleko ekologiczne importowane jest z krajów sąsiednich (Austria/Dania).
- In Sachsen:
  - 20 Betriebe halten 1580 Milchkühe (von 962 Betrieben)
  - zwei Bio Landwirtschaftsbetriebe mit hofeigener Milchverarbeitung /
- W Saksonii:
  - 20 gospodarstw hoduje 580 krów mlecznych (z 962 gospodarstw)
  - dwa gospodarstwa ekologiczne z własnym przetwórstwem mleka w gospodarstwie

Haltung/Stallbauliche Anforderungen / Chów/Wymogi dot. budowy obory

- Anbindehaltung seit Januar 2012 nicht mehr möglich. Vorbehaltlich der Genehmigung durch die Kontrollbehörden ist die Anbindehaltung für kleine Bestände möglich, sofern die Kühe während der Weidezeit Zugang zu Weideland und mindestens zweimal wöchentlich Auslauf erhalten /
- Od stycznia 2012 nie ma już możliwości chowu uwięziowego. Po uzyskaniu zgody instytucji kontrolnych możliwy jest chów uwięziowy małych stad, pod warunkiem, że krowy mają dostęp do pastwiska i przynajmniej dwa razy w tygodniu są na wybiegu
- Tierliegeplätze sind mit Einstreu aus organischem Material zu versehen
Legowiska należy przygotowywać przy użyciu ściółki z materiałów organicznych (

Haltung/Stallbauliche Anforderungen / Chów/Wymogi dot. budowy obory

- Strohverkauf zum Zweck der Einstreu erfolgt von Biobetrieben /
- Zakup słomy do ściółkowania w gospodarstwach ekologicznych
- mit Wachstumsregulatoren/ Halmverkürzern behandeltes konv. Stroh ist nicht zulässig /
- Nie jest dozwolone stosowanie regulatorów wzrostu/ słomy z rolnictwa konwencjonalnego wykorzystującego substancje powodujące skrócenie źdźbła
- Eingeschränkte Mittelwahl zur Reinigung und Desinfektion von Ställen, Stalleinrichtungen und im Stall verwendeten Geräten (Anhang 6 Gäa Richtlinien / Gäa-FIBL-Betriebsmittelliste) /
- Ograniczony wybór środków do czyszczenia i dezynfekcji obór, budynków towarzyszących i sprzętów używanych w oborze (załącznik 6 wytycznych Gäa/ Gäa-FIBL-Lista środków dopuszczonych do stosowania w gospodarstwie)

Milchvieh - gemeinsames Ruhen im Tiefstreustall /

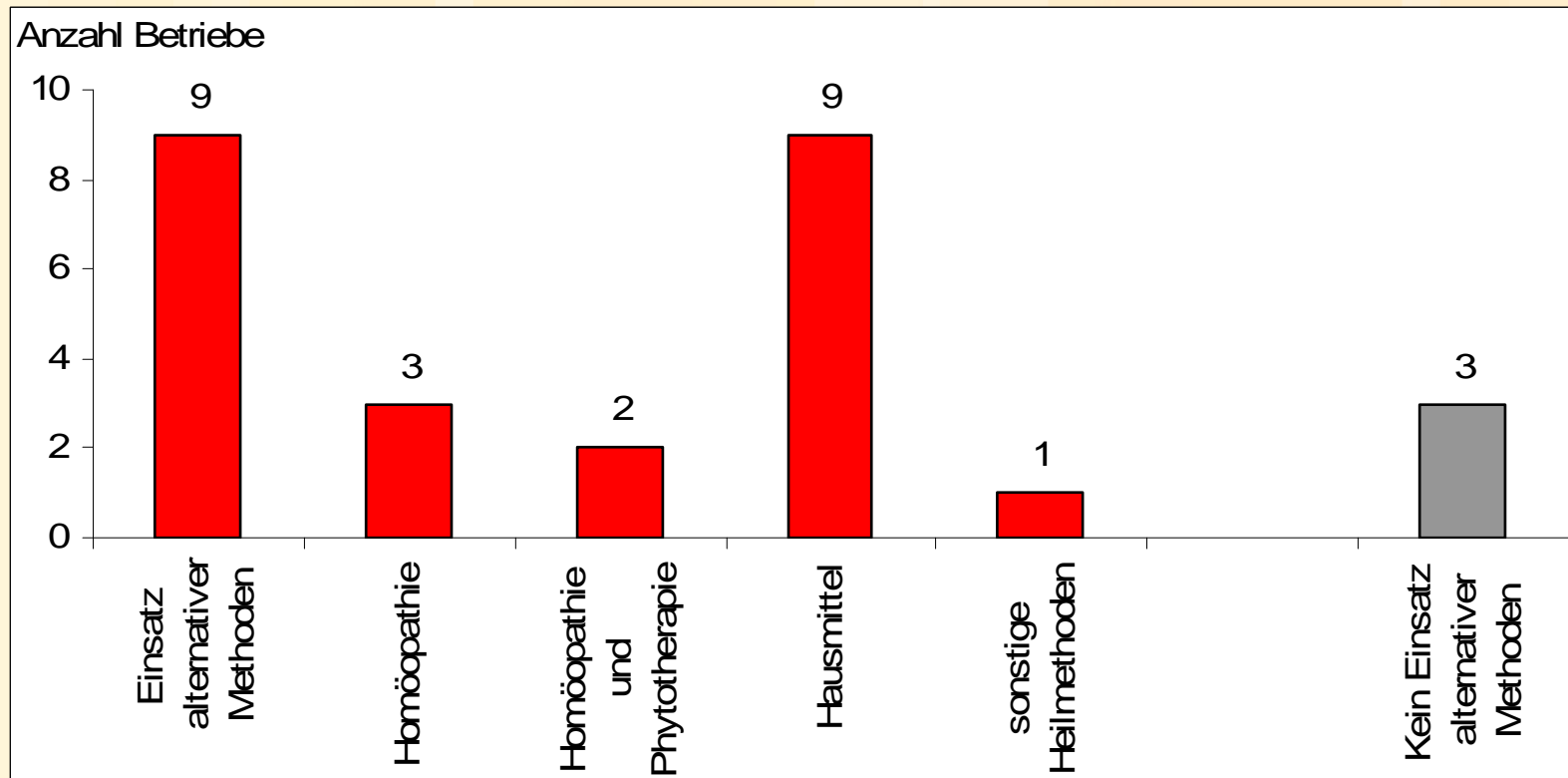
Bydło mleczne – wspólny odpoczynek na głębokiej ściółce

Einsatz alternativer Heilverfahren / Zastosowanie alternatywnych metod leczenia

Einsatz Naturheilverfahren Beispiel Sachsen /

Stosowanie naturalnych metod leczenia na przykładzie Saksonii

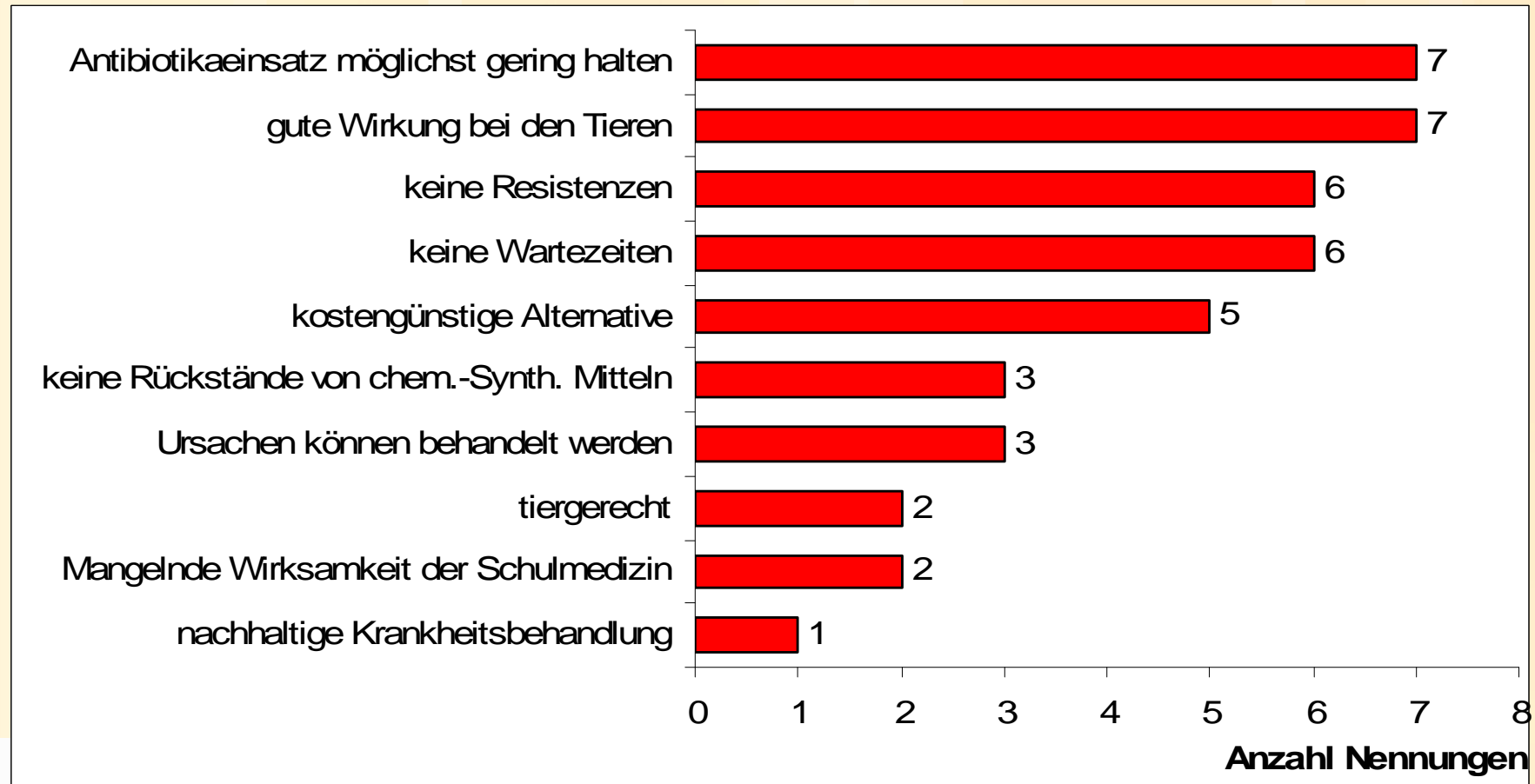

Quelle: HNEE/ Baumbach, Ute: Leitfaden zum Einsatz alternativer Heilmethoden, unveröffentlicht

Alternative Heilverfahren – Vorteile und Chancen / Alternatywne metody leczenia – zalety i szanse

Einsatz Naturheilverfahren Beispiel Sachsen /

Stosowanie naturalnych metod leczenia na przykładzie Saksonii

Quelle: HNEE/ Baumbach, Ute: Leitfaden zum Einsatz
alternativer Heilmethoden, unveröffentlicht

Ute Baumbach, Tierhaltung im ökologischen Landbau (02.04.2014)

Beispiel Enthornung / Przykład usuwania rogów

- Enthornete Kühe gelten oft als sicherer, wirtschaftlicher und umgänglicher als behornete Tiere /
- Krowy z usuniętymi rogami często uważane są za pewniejsze, ekonomiczniejsze oraz bardziej przystępne niż zwierzęta z rogami
- Ausnahmegenehmigungen mit den Begründungen Rankämpfe oder Verletzungsgefahr für das Personal sind die Regel /
- Regułą są specjalne pozwolenia na usuwanie, związane z niebezpieczeństwem walki lub zranienia personelu
- Ökolandbau fordert jedoch Tiergerechtheit und Verzicht auf Eingriffe /
- Rolnictwo ekologiczne wspiera sprawiedliwe traktowanie zwierząt i rezygnację z ingerencji

Problemstellung Enthornung / Problematyka usuwania rogów

- 50 % der Milchviehherden auf sächsischen Biohöfen sind enthornt ! /
- 50 % stad bydła mlecznego w saksońskich gospodarstwach ekologicznych to bydło pozbawione rogów !

Problemstellung Enthornung / Problematyka usuwania rogów

- „Enthornen der Kühe verstößt gegen eine artgerechte Haltung. Hörner sind wesentliche Organe einer Kuh! Enthornen ist schmerzhaft, auch für Kälber. Außerdem haben die Hörner eine große Bedeutung für das Sozialverhalten der Tiere“,

Prof. Susanne Waiblinger Tierärztin Universität München /

- „Usuwanie rogów u krów narusza zasady hodowli zgodnej z wymogami gatunku. Rogi są istotnymi organami krowy! Pozbawianie rogów jest bolesne, także dla cieląt. Poza tym rogi mają duże znaczenie dla społecznych zachowań zwierząt“,

Prof. Susanne Waiblinger weterynarz Uniwersytet Monachium

- „Das Horn ist in erster Linie ein Imponierorgan und kein Kampfinstrument. Deshalb ist eine Herdenstruktur mit behorneten Kühen stabiler“. „Wir haben grundsätzlich kein Recht Tieren irgendwelcher Organe zu berauben, damit sie dann in ein für sie ungeeignetes Haltungssystem passen“

Dr. Jörg Spranger Tierarzt FibL Schweiz /

- „Róg jest przede wszystkim organem mającym imponować, a nie instrumentem do walki. Dlatego struktura stada, w którym są zwierzęta z rogami jest stabilniejsza.“ „Nie mamy prawa zabierać zwierzętom jakichkolwiek organów, po to, żeby dopasować je do nieodpowiedniego systemu hodowli“

Dr Jörg Spranger weterynarz FibL Szwajcaria

Problemstellung Enthornung / Problematyka usuwania rogów

Strategien zum Umgang mit der Problematik / Strategia radzenia sobie z problematyką

- Strategie 1: Herausforderung annehmen – Voraussetzungen für das Halten behornter Tiere schaffen (Management, Mensch-Tier-Beziehung) /
- Strategia 1: Sprostac wyzwanie – stworzyc warunki do hodowli zwierzat posiadajacych rogi (zarzadzanie, stosunek czlowiek - zwierze)
- Strategie 2: Zucht von hornlosen Rinderrassen /
- Strategia 2: Hodowla ras bydla bez rogów

Beispiel Geflügelhaltung / Przykład hodowli drobiu

Lösungsansätze / Rozwiązania

Zweinutzungshühner zeigen /

Pokazać dwużytkowość kur

- Geringere Eierleistung / Mniejsza nieśność
  - Geringere Zunahmen / Mniejszy przyrost
  - Weniger Brustfleischanteil / Mniej mięsa z piersi
  - Höhere Aufzuchtkosten / Większe koszty hodowli
  - Anderen Geschmack und Fleischbeschaffenheit /
Inny smak i inne właściwości mięsa
- ...es braucht eine spezielle Vermarktungsschiene!! /
- ...potrzebuje specjalnej drogi sprzedaży!!
- Entsprechend „geschulte“ Verbraucher / Odpowiednio „wyszkoleni“ konsumenci
- Und weitere Forschung ! / I dalsze prace badawcze !

Lösungsansätze / Rozwiązania

- Bauckhof und Naturkost Großhandel
Elkershausen/Erfurt:

-> Plus 4 Cent /Ei, dafür
Aufzucht / Vermarktung
der Brudertiere

- Gospodarstwo
Bauckhof oraz
hurtownia żywności
naturalnej
Elkershausen/Erfurt:

-> Plus 4 centów /jajko,
za to
hodowla / sprzedaż
„braci”

A pink poster for the 'Rette meinen Bruder' campaign. The top left features a photograph of a rooster and a hen. The main text reads 'Rette meinen Bruder' in large, bold, black letters. Below it, in smaller black text, is 'Schluss mit dem nutzlosen Töten'. At the bottom left is a circular logo with a rooster silhouette and the text 'BRUDERHAHN INITIATIVE DEUTSCHLAND B-I-D' and the website 'www.bruderhahn.de'. A smaller version of the logo is in the bottom right corner.

Neu: Tierwohlkriterien in der Öko-Kontrolle (Verbände) / Nowość: Kryteria dobrostanu zwierząt w kontroli ekologicznej (zrzeszenia ekologiczne)

- tierbezogene Kriterien für die Betriebskontrolle /
- Kryteria związane ze zwierzęciem w kontroli gospodarstwa
- Schulungen für Kontrolleure / Szkolenia dla kontrolerów
- Forschungs-Angebot erweitern für Ausbildung der Tierärzte infolge Forschungsprojekten zum Status Quo /
- Poszukiwanie: Oferta poszerzonego szkolenia dla lekarzy weterynarii po projektach badawczych nt. aktualnej sytuacji
- Zuchttempfehlungen / Zalecenia hodowli
- Zunehmend Tierschutzanforderungen in den Richtlinien /
- Coraz większe wymagania dyrektyw odnośnie ochrony zwierząt

Fazit / Podsumowanie

- Ansätze des Ökologischen Landbaus sind zukunftsgerichtet
- Jedoch Spagat zwischen Tierwohl und Wirtschaftlichkeit
- Gemessen an ihrem Anspruch hat die Bio-Branche noch Forschungsbedarf in einzelnen Tierhaltungsbereichen,
- Verbraucheraufklärung
- Ökologisch wirtschaften heißt „im Kreislauf denken“, Herausforderung und Chance für die Zukunft
- założenia rolnictwa ekologicznego są przyszłościowe
- Rozpiętość pomiędzy dobrostanem zwierząt a ekonomiką
- Zgodnie z wymogami w branży ekologicznej potrzeba jeszcze badań w poszczególnych obszarach hodowli,
- Uświadamianie konsumentów
- Gospodarowanie ekologiczne oznacza „myślenie w obiegu“, wyzwanie i szansę na przyszłość

**Danke für die Aufmerksamkeit /
Dziękuję za uwagę**